

54. Универсални и специализирани преводачи

Преводачи съществуват от дълбока древност. За съществуването им научаваме от древните книги. Например от библейската книга за Еستير разбираме, че персийският цар е имал преводачи за 127 езика, които се говорели в обширната му империя. Разбира се, там тези преводачи са наречени „царски писари“, тъй като тогава дейността на преводачите била смятана за писарска – просто преписване на текст от един на друг език. За съжаление, тази заблуда е все още широко разпространена. И днес, 2500 години след събитията, описани в книгата за Еستير, преводачите масово биват третиращи като писари.

Разбира се, отношението към преводачите през вековете е било различно и противоречиво. Те са се ползвали и със слава, като не случайно преводът на Библията, направен в Александрия, е наречен в чест на седемдесетте (и няколко) преводача Превод на Седемдесетте (Септуагинта, LXX). Нерядко знанието на чужди езици се е смятало за голяма „ученост“ и хората, които знаели повече от един чужд език се ползвали със славата на най-учените в града, района, държавата. Например, словенският езиковед от началото на 19-ти век, Матия Чоп, който знаел 19 чужди езика, бил смятан за най-образования словес-

нец по онова време.

В днешно време никой не гледа на хората, владеещи чужди езици, като на славни учени. Причината за това са промените, които настъпиха през последния век в социално и технологично отношение. Развитието на обществените и точните науки очерта една съвсем различна картина на човечеството. Изключително ускорените връзки между хора, организации и държави, говорещи различни езици, наложи невъобразимо увеличаване на нуждите от превод.

Съвременният свят се нуждае повече от всякога от преводачи и, парадоксално, но именно затова преводачите са поставени в по-неизгодна от всякога позиция. За яхването им от агенциите многократно е ставало дума. За опитите да бъдат заменени с автоматичен, машинен превод – също. Както и за вечно спешните поръчки със срок „за вчера“, за унизителното отношение към тях, като към нисш персонал, досадно плетящ се в краката на заетите с важни дела господари, надал ухо за конфиденциалните им тайни и т. н.

Но един от основните проблеми пред съвременните преводачи е многообразието на областите, които се нуждаят от преводи. Всяка една от тези области – научни, технически, обществени и др. – е фрагментирана допълнително от множество тесни специалности, всяка със специфичен език и терминология, коренно различни от речника на стандартния език. Ако

си представим, че тези области са десетки, може би дори стотици, ще осъзнаем пред какви препятствия е изправен съвременният преводач. Това е невъобразимо!

Повечето хора не могат лесно да си представят ситуацията, в която се намират преводачите в днешно време. За всеки е ясно, например, че ако човек има проблеми със зрението си, трябва да отиде на очен лекар, а не на гинеколог. Или пък, че ако е пострадал от престъпление, трябва да се консултира с адвокат, специализирал наказателно право, а не бракоразводно. Но всички си мислят, какво ли пък толкова прави един преводач, специализирал, да речем, преводи от и на английски език в областта на медицината или в областта на правото? В единия случай „само“ превежда наред във всички области на медицината – очни болести, вътрешни, хирургични, гинекологични, онкологични и пр. В другия, във всички области на правото – наказателно право, гражданско, административно, морско и пр. Нищо работа! И докато никой не би обвинил очния лекар, ако каже, че не знае какво означава дадено съкращение в епикризата на колегата му гръден хирург, познаяте какво очаква преводача, ако каже същото! При това от преводача се иска да го знае не само на родния си език, но и на чуждия!

За да каже някой, че е специалист в дадена област, той трябва да е завършил съответното образование. Това образование във

всяка страна се получава след обучение на езика на страната. По този начин хора, завършили, например, медицина в чужда страна, могат да специализират в превод на или от езика на тази страна. Но дали това е достатъчно? Ако човек не е изучавал в родната си страна дадена специалност, как може да знае всичко, свързано с тази специалност, на родния си език? Необходимо е допълнително обучение или самообучение, което изисква време. Евен-туално този човек би могъл да завърши същата специалност и в родната си страна. Но това е в идеалния случай.

Ако аз превеждам от и на шест езика, и приемам, че съществуват сто области, в които се налага да превеждам, колко време ще ми е необходимо, за да се специализирам в превод от и на всички тези езици в тези сто области? Имам предвид да стана добър специалист във всяка от тези области, за да мога да правя идеални преводи. Тук влиза и обучението по съответните езици.

Ако за всяка от стотте области са ми необходими средно по четири години обучение на всеки от шестте езика, можем съвсем лесно да пресметнем, че това прави 2400 години. Ако за това обучение са нужни съответно по пет или шест години? Това означава, че на практика не може да съществува идеален „универсален“ преводач, още по-малко на няколко езика. Дори и по една година да беше необходимо за обучение по дадена специал-

ност и преводачът да е специалист само по една двойка езици, това би означавало, че са му необходими два века, за да се специализира до „универсален“ преводач.

На практика, специализацията на преводачите най-често е рекламен трик. Всички агенции твърдят, че разполагат със закleti преводачи, професионалисти, специализирали в различни области на превода, като финансово-счетоводни, медицински, икономически, технически науки, юридически, бизнес кореспонденция и т. н. А като дойде клиент, възлагат на първия преводач, когото намерят.

Навлизането в терминологията на даден превод става „в движение“ – с четене „по диагонал“ на специализирана литература и равене в различни терминологични речници, обикновено във връзка с конкретен превод. Ако преводачът никога повече не получи за превод материал от същата област, всичко, което е научил, постепенно избледнява и се забравя. И часовете или дните, а понякога седмиците или месеците, посветени на изучаването на дадена област, отиват на вятъра. Това се повтаря многократно. Истината е, че повечето преводачи не са специалисти в нито една област, затова пък умеят да търсят и намират нужната им информация. В днешно време 90% от всички материали за превод изискват равене за тясно специализирана терминология. Никой не заплаща времето, изгубено за справки.

Преводаческият софтуер, изтъкван от

агенциите като окончателно решение на проблема с губенето на време за справки, също е рекламен трик. За да се натрупа терминологичната база в паметта на машината, трябва първо да бъде въведена. От хора, разбира се. Как става на практика това? Ако всички преводи от областта, примерно, на очните болести се въвеждаха в една-единствена софтуерна преводаческа памет, след някоя и друга годишна можеше и да се натрупа задоволителна терминологична база. Само на един чужд език! И само в областта на очните болести! Но агенциите, също като преводачите, нямат възможност да се специализират. Каквото и да пишат по сайтовете си, истината е, че те се бият за всяка страничка превод и за всеки клиент. Конкуренцията между тях е жестока. Всички предлагат всичко. Съответно, прословутите им терминологични бази са пълен хаос от фрагментирана терминология в множество области и на множество езици, при това невинаги въведена коректно.

Още по-малка е възможността за специализиране в някаква област за преводачите, специалисти по езици на малки или далечни страни, с които имаме ограничени контакти. Тези преводачи по подразбиране са „универсални“.